

Mentalundersøgelse og udformning af mentalerklæringer

Udviklingshæmmede lovovertrædere
Oligofreniforeningen

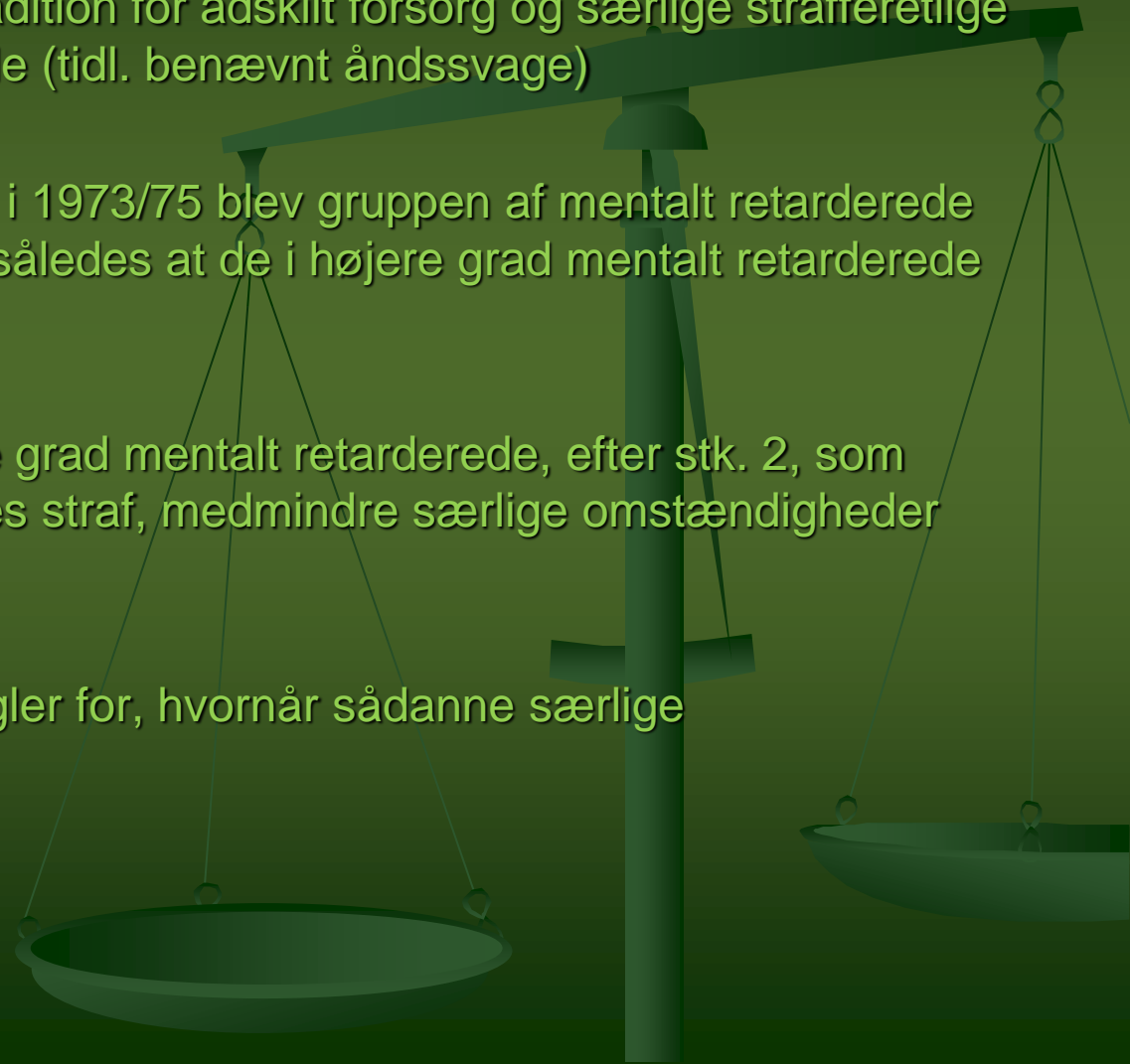
28. september 2022

Mette Brandt-Christensen
Overlæge retspsykiatrien, Region Hovedstadens Psykiatri
Næstformand for Retslægerådet

Udviklingshæmmede lovovertrædere

- I Danmark er der en lang tradition for adskilt forsorg og særlige strafferetlige regler for mentalt retarderede (tidl. benævnt åndssvage)
- Ved ændring af straffeloven i 1973/75 blev gruppen af mentalt retarderede samlet i straffelovens § 16, således at de i højere grad mentalt retarderede er straffri, efter stk. 1.
- Mens gruppen af de i lettere grad mentalt retarderede, efter stk. 2, som udgangspunkt ikke pålægges straf, medmindre særlige omstændigheder taler for det
- Der savnes præciserede regler for, hvornår sådanne særlige omstændigheder foreligger

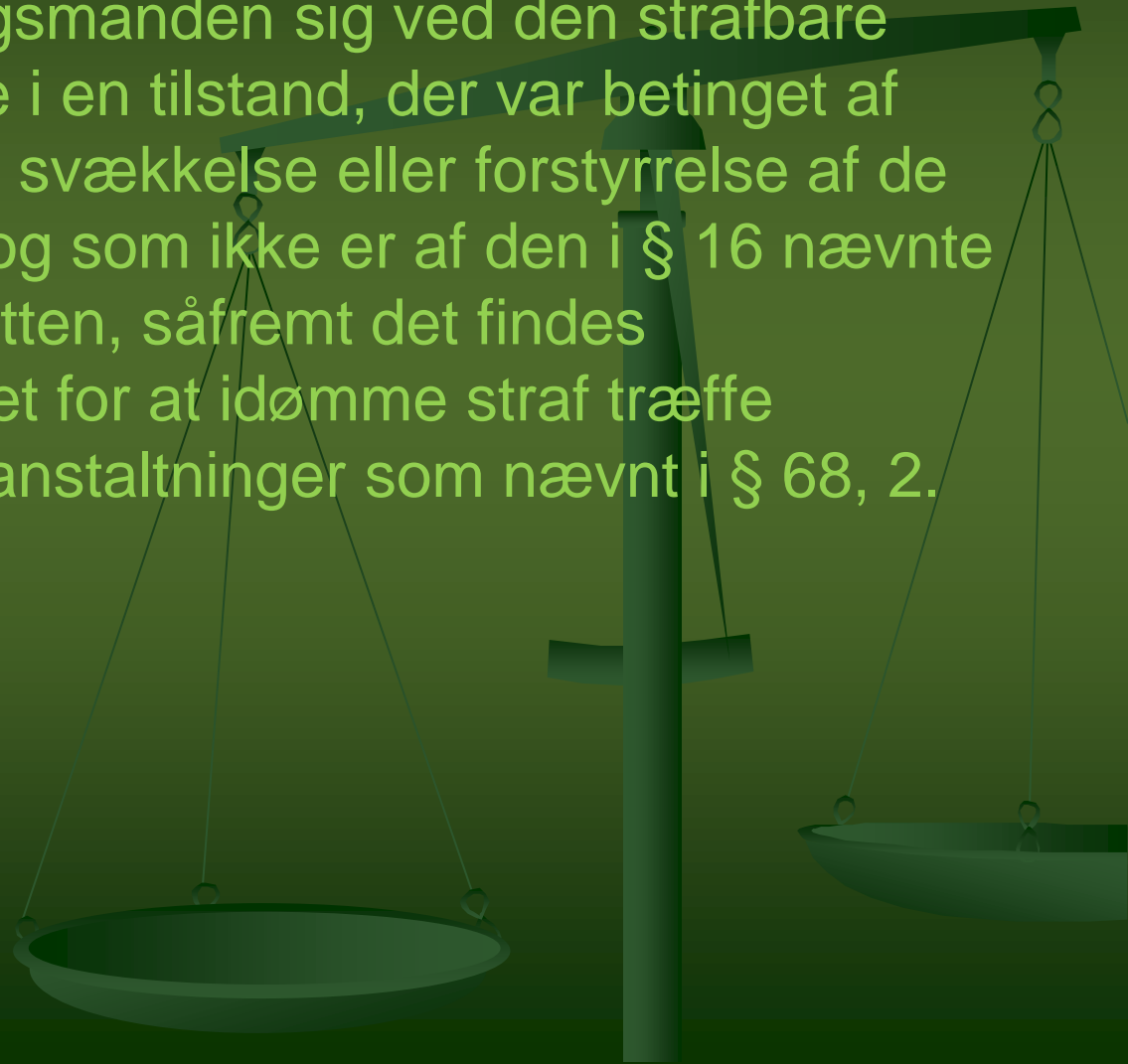
Straffelovens § 16

- § 16. Personer, der på gerningstiden var utilregnelige på grund af sindssygdom eller tilstande, der må ligestilles hermed, straffes ikke. Tilsvarende gælder personer, der var **mentalt retarderede i højere grad**. Befandt gerningsmanden sig som følge af indtagelse af alkohol eller andre rusmidler forbigående i en tilstand af sindssygdom eller i en tilstand, der må ligestilles hermed, kan straf dog pålægges, når særlige omstændigheder taler derfor.
- *Stk. 2.* Personer, der på gerningstiden var **mentalt retarderede i lettere grad**, straffes ikke, medmindre særlige omstændigheder taler for at pålægge straf. Tilsvarende gælder personer, der befandt sig i en tilstand, som ganske må ligestilles med mental retardering.

■

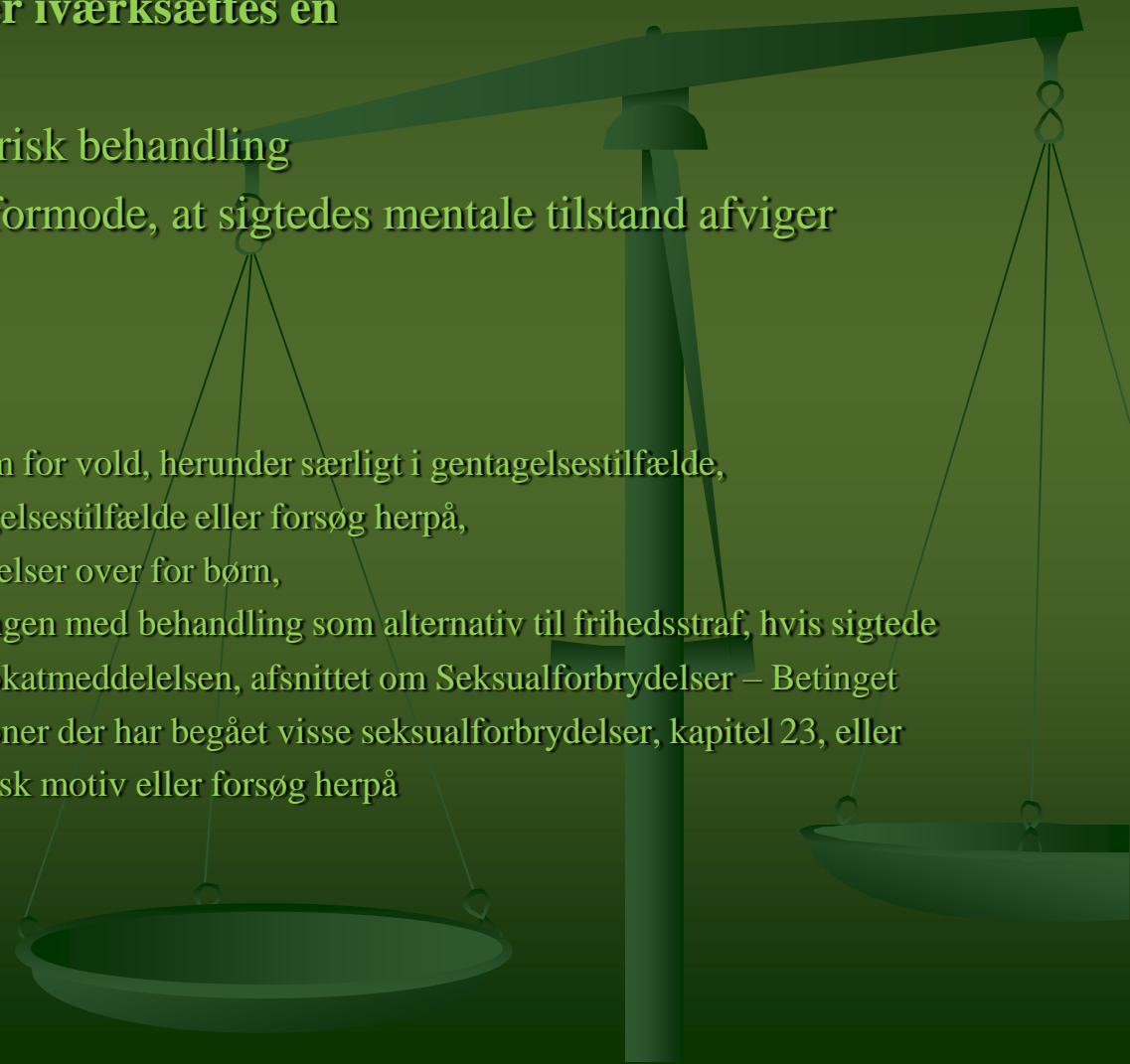
Straffelovens § 69

§ 69. Befandt gerningsmanden sig ved den strafbare handling foretaget i en tilstand, der var betinget af mangelfuld udvikling, svækkelse eller forstyrrelse af de psykiske funktioner, og som ikke er af den i § 16 nævnte beskaffenhed, kan retten, såfremt det findes formålstjenligt, i stedet for at idømme straf træffe bestemmelse om foranstaltninger som nævnt i § 68, 2. pkt.

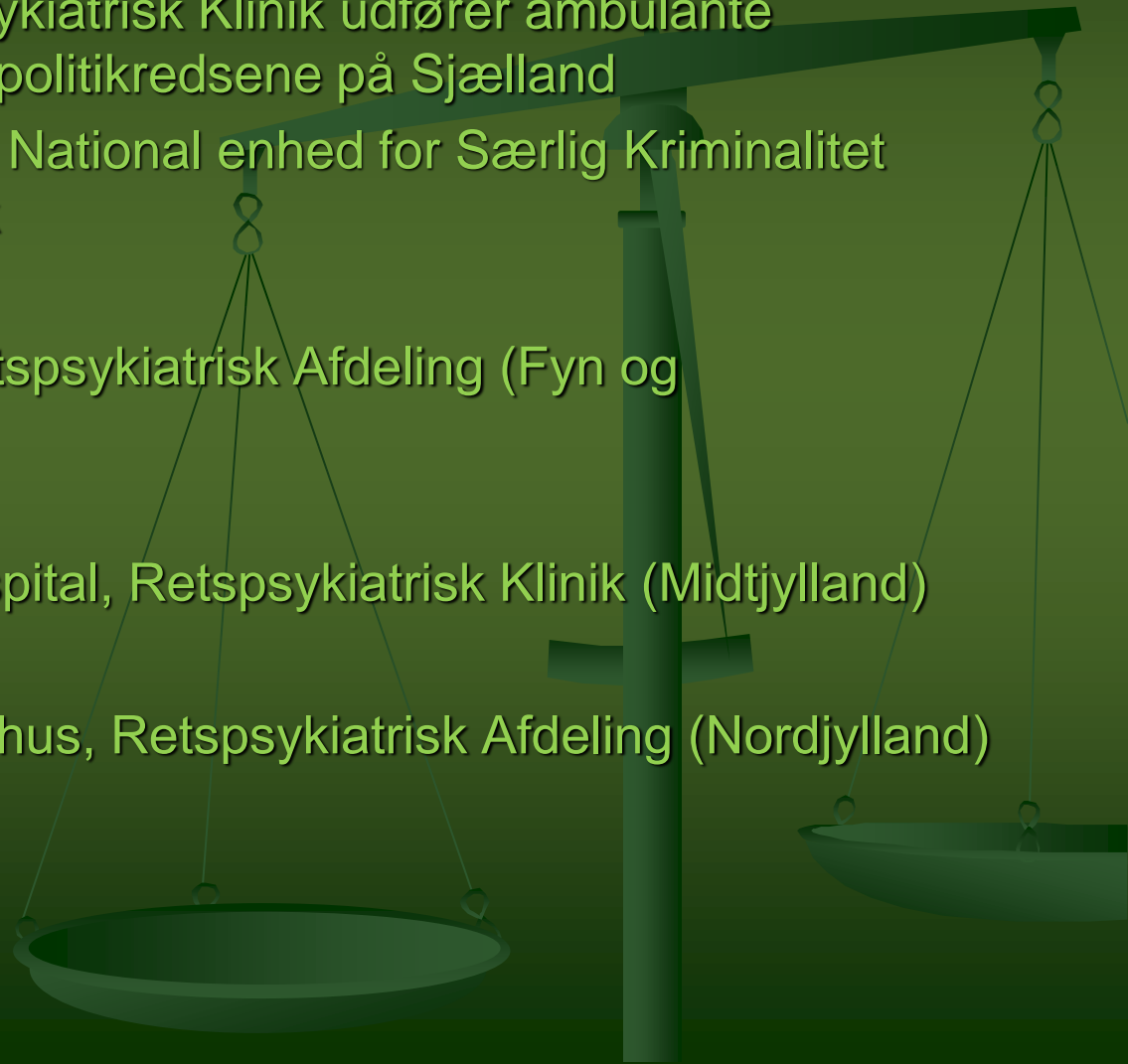
Rigsadvokatmeddelelsen Psykisk Afvigende Kriminelle

- **3.1.1. I hvilke tilfælde skal der iværksættes en mentalundersøgelse?**
- Tidligere har modtaget psykiatrisk behandling
- Når der i øvrigt er grund til at formode, at sigtedes mentale tilstand afviger
- Bør ske ved sigtelse for:
 - - drab eller forsøg herpå,
 - • grovere meningsløs eller særegen form for vold, herunder særligt i gentagelsestilfælde,
 - • grovere voldtægt og voldtægt i gentagelsestilfælde eller forsøg herpå,
 - • grovere eller gentagne seksualforbrydelser over for børn,
 - • seksualforbrydelser omfattet af ordningen med behandling som alternativ til frihedsstraf, hvis sigtede ønsker at indgå i ordningen, jf. rigsadvokatmeddelelsen, afsnittet om Seksualforbrydelser – Betinget
 - dom med vilkår om behandling af personer der har begået visse seksualforbrydelser, kapitel 23, eller
 - • forsætlig brandstiftelse uden økonomisk motiv eller forsøg herpå

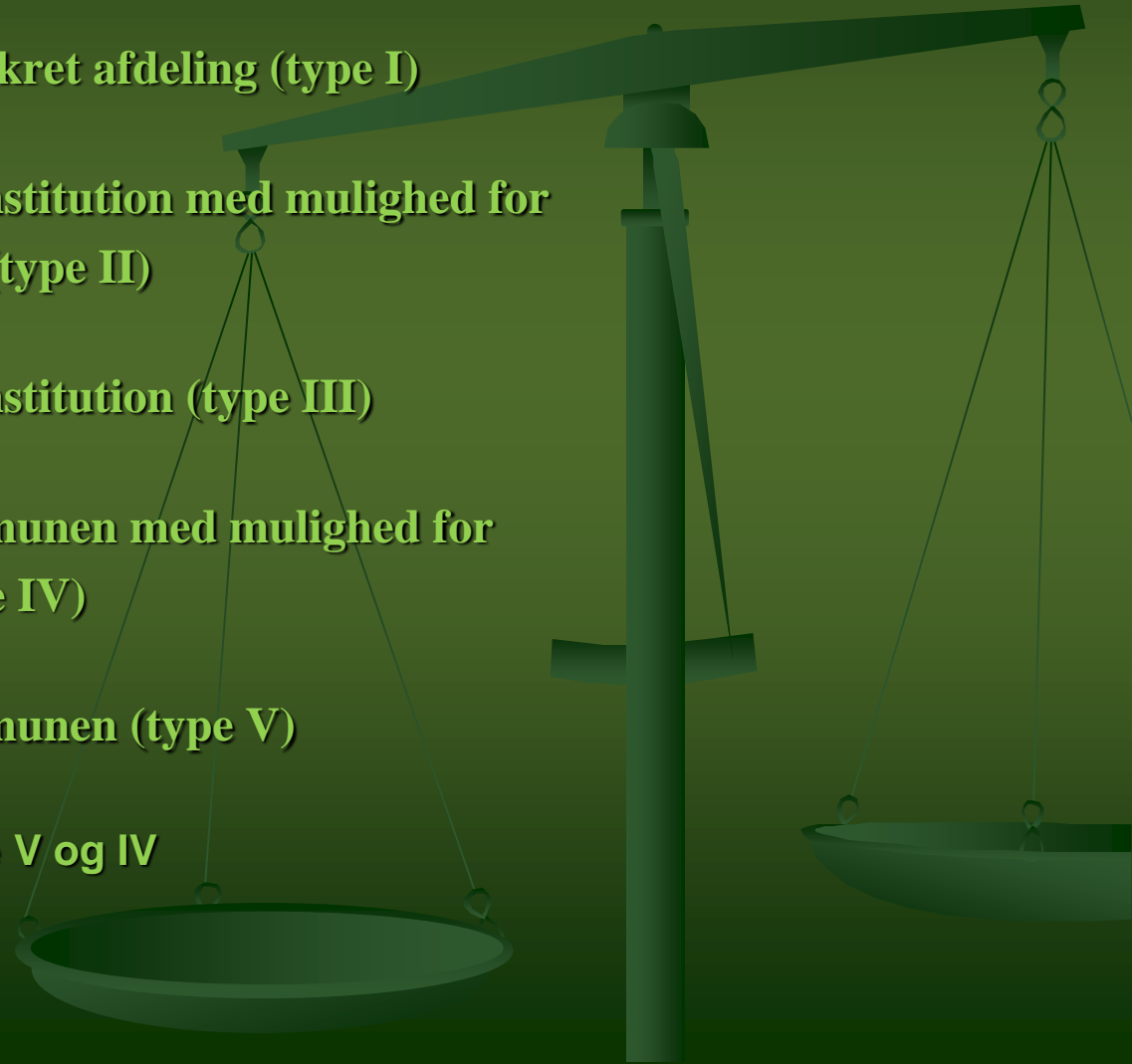
Ambulante mentalundersøgelser

- Justitsministeriet, Retspsykiatrisk Klinik udfører ambulante mentalundersøgelser for politikredsene på Sjælland og Lolland Falster, og for National enhed for Særlig Kriminalitet (NSK) i Østdanmark
- • Middelfart Sygehus, Retspsykiatrisk Afdeling (Fyn og Sønderjylland)
- • Risskov Psykiatrisk Hospital, Retspsykiatrisk Klinik (Midtjylland)
- • Ålborg Psykiatrisk Sygehus, Retspsykiatrisk Afdeling (Nordjylland)

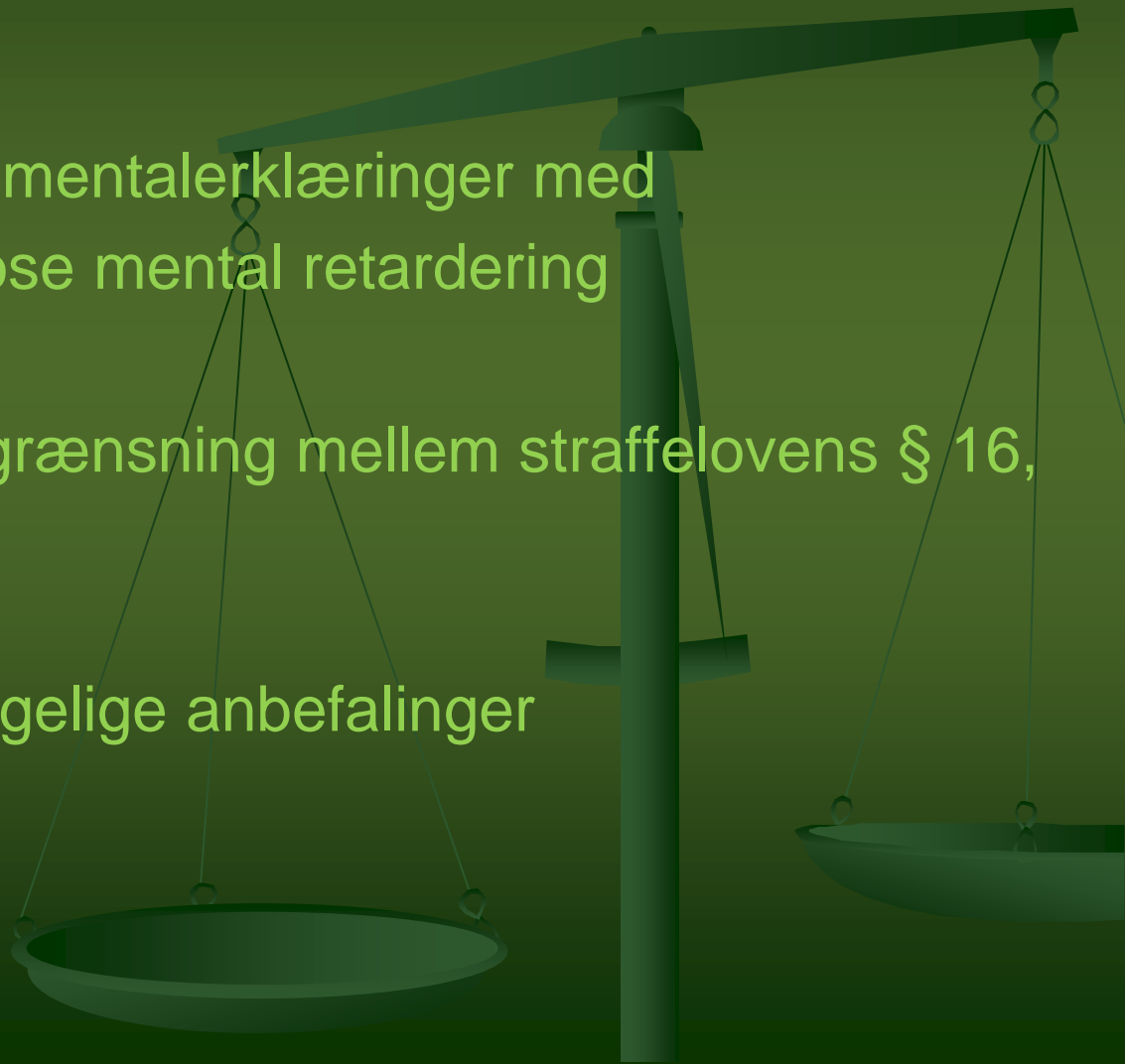
5.2. Påstand om foranstaltninger over for mentalt retarderede

- 5.2.1. Dom til anbringelse i sikret afdeling (type I)
- 5.2.2. Dom til anbringelse i institution med mulighed for
■ overførsel til sikret afdeling (type II)
- 5.2.3. Dom til anbringelse i institution (type III)
- 5.2.4. Dom om tilsyn af kommunen med mulighed for
■ anbringelse i institution (type IV)
- 5.2.5. Dom om tilsyn af kommunen (type V)
- Vilkår kan medtages ved type V og IV

Udviklingshæmmede lovovertrædere

- Svingende kvalitet i mentalerklæringer med den lægelige diagnose mental retardering
- Vanskeligheder i afgrænsning mellem straffelovens § 16, stk. 2 og § 69
- Inkonsistens i de lægelige anbefalinger

Udviklingshæmmede lovovertrædere

Problemer med området omtalt i
Retslægerådets årsberetninger

2010

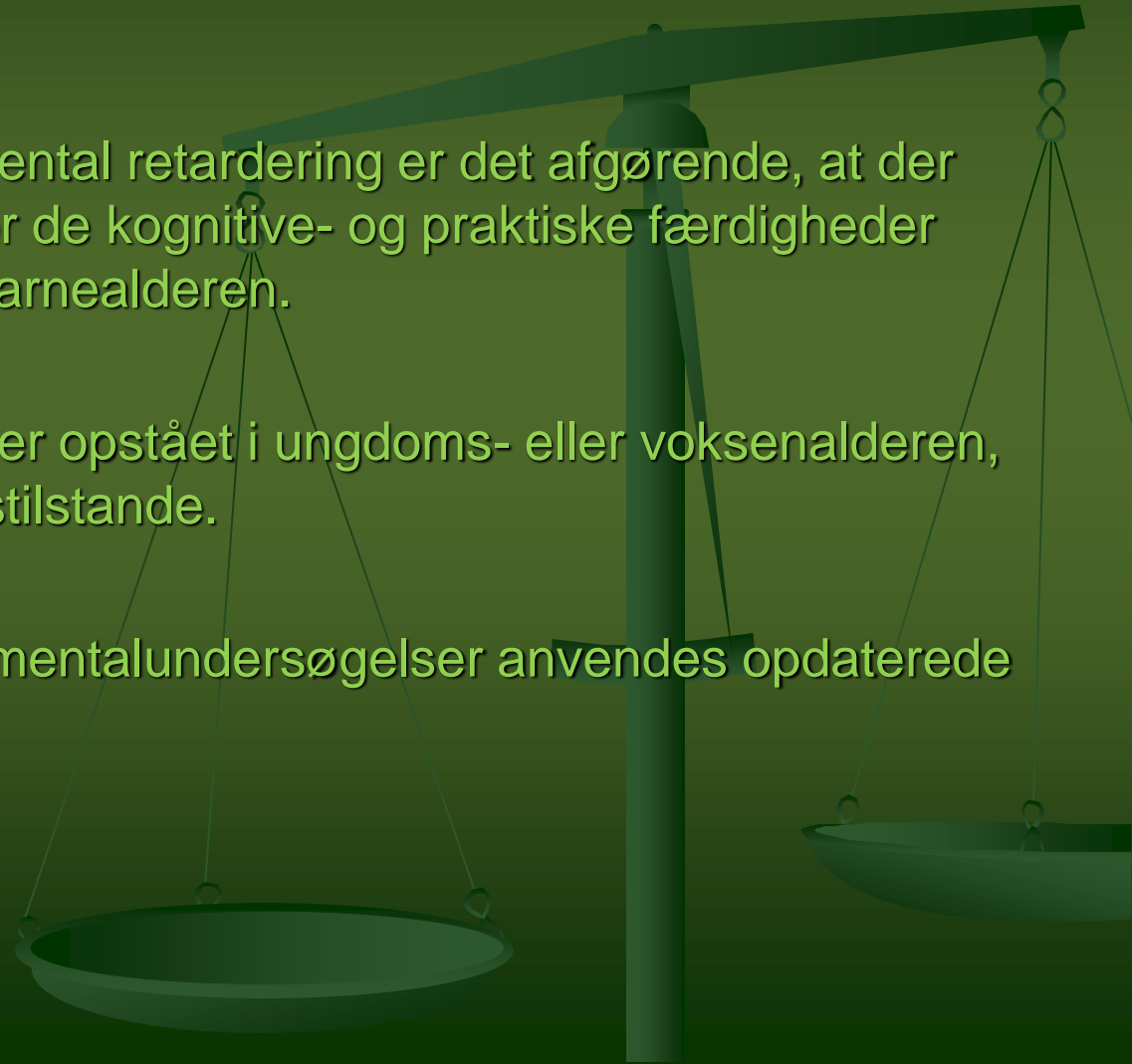
2015

2018

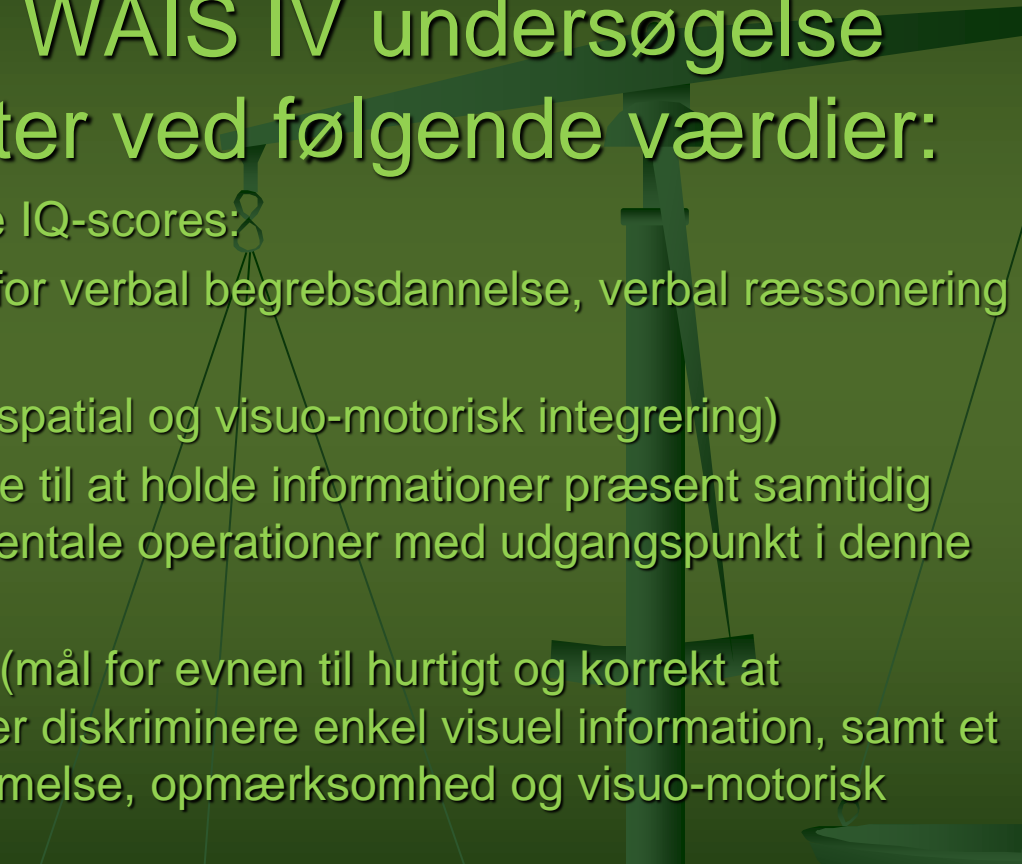

Retslægerådets praksis

- For at opnå diagnosen mental retardering er det afgørende, at der foreligger en tilstand, hvor de kognitive- og praktiske færdigheder har været nedsat siden barnealderen.
- Hvis sådanne problemer er opstået i ungdoms- eller voksenalderen, drejer det sig om demenstilstande.
- Det er vigtigt, at der ved mentalundersøgelser anvendes opdaterede udgaver af intelligenstagstest

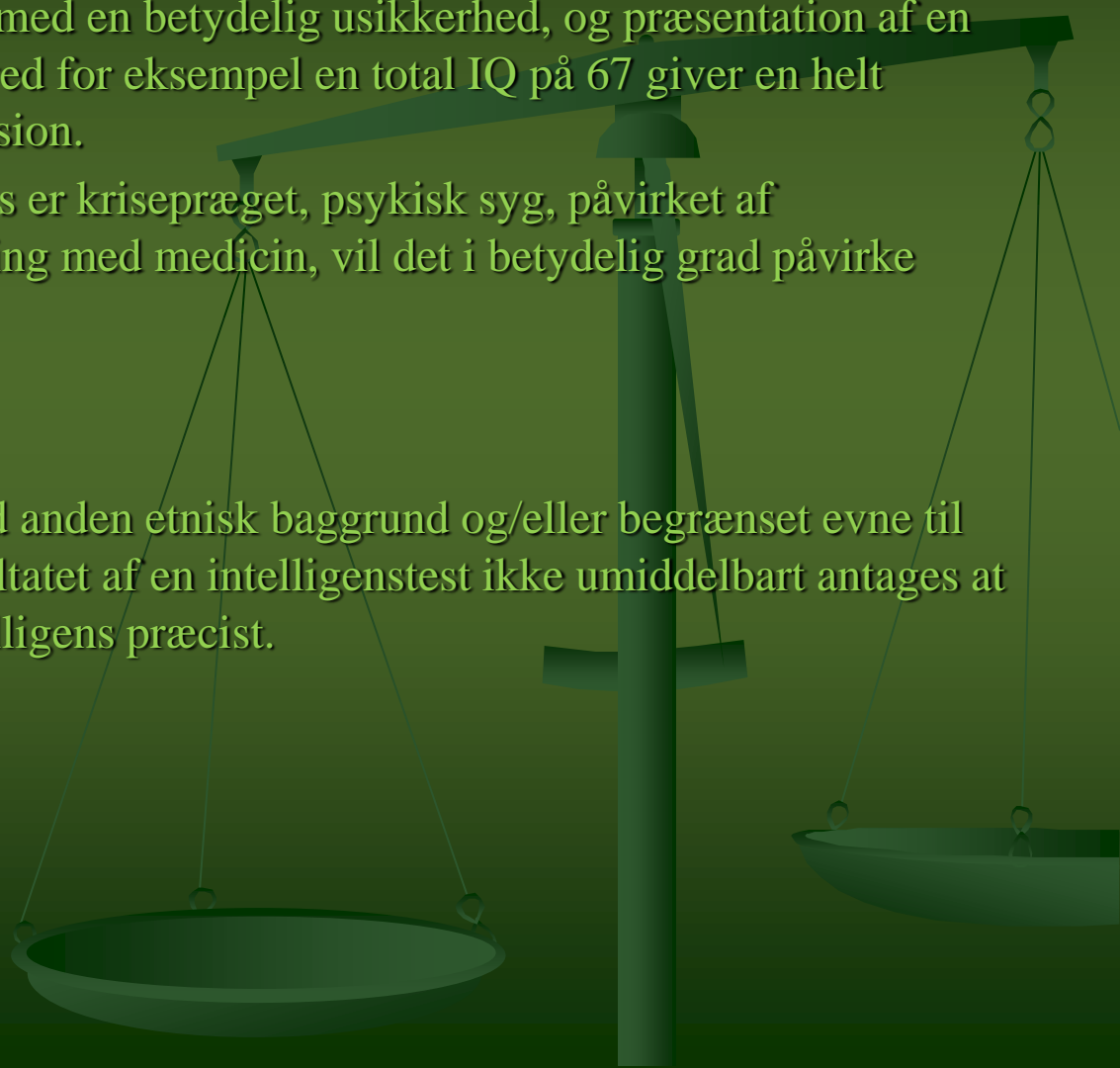

Retslægerådets praksis

- Resultatet af en WAIS IV undersøgelse meddeles herefter ved følgende værdier:
 - Total IQ samt 4 supplerende IQ-scores:
 - 1) Verbal forståelse (et mål for verbal begrebsdannelse, verbal ræssonering og tilegnet kundskab)
 - 2) Perceptuel ræssonering (spatial og visuo-motorisk integrering)
 - 3) Arbejdshukommelse (evne til at holde informationer præsent samtidig med, at der gennemføres mentale operationer med udgangspunkt i denne information)
 - 4) Forarbejdningshastighed (mål for evnen til hurtigt og korrekt at gennemse, forarbejde eller diskriminere enkel visuel information, samt et mål for visuel korttidshukommelse, opmærksomhed og visuo-motorisk koordination).
-

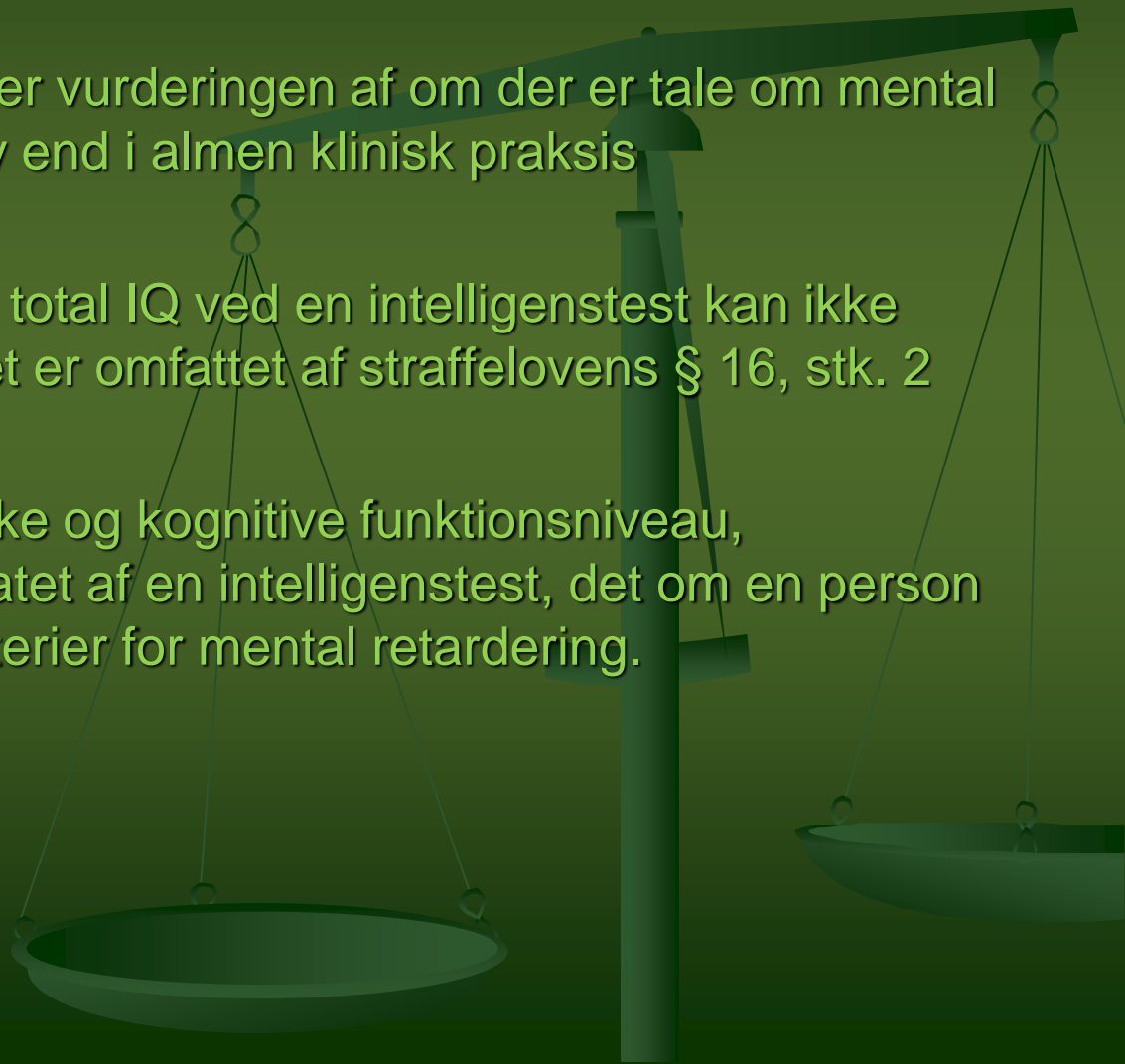
Retslægerådets praksis

- Intelligenstestning er behæftet med en betydelig usikkerhed, og præsentation af en intelligensundersøgelse alene ved for eksempel en total IQ på 67 giver en helt urimelig fornemmelse af præcision.
- Hvis den, der mentalundersøges er krisepræget, psykisk syg, påvirket af misbrugsstoffer eller i behandling med medicin, vil det i betydelig grad påvirke resultatet.
- Ved
- Ved testning af mennesker med anden etnisk baggrund og/eller begrænset evne til at tale og forstå dansk kan resultatet af en intelligenstest ikke umiddelbart antages at beskrive den pågældendes intelligens præcist.

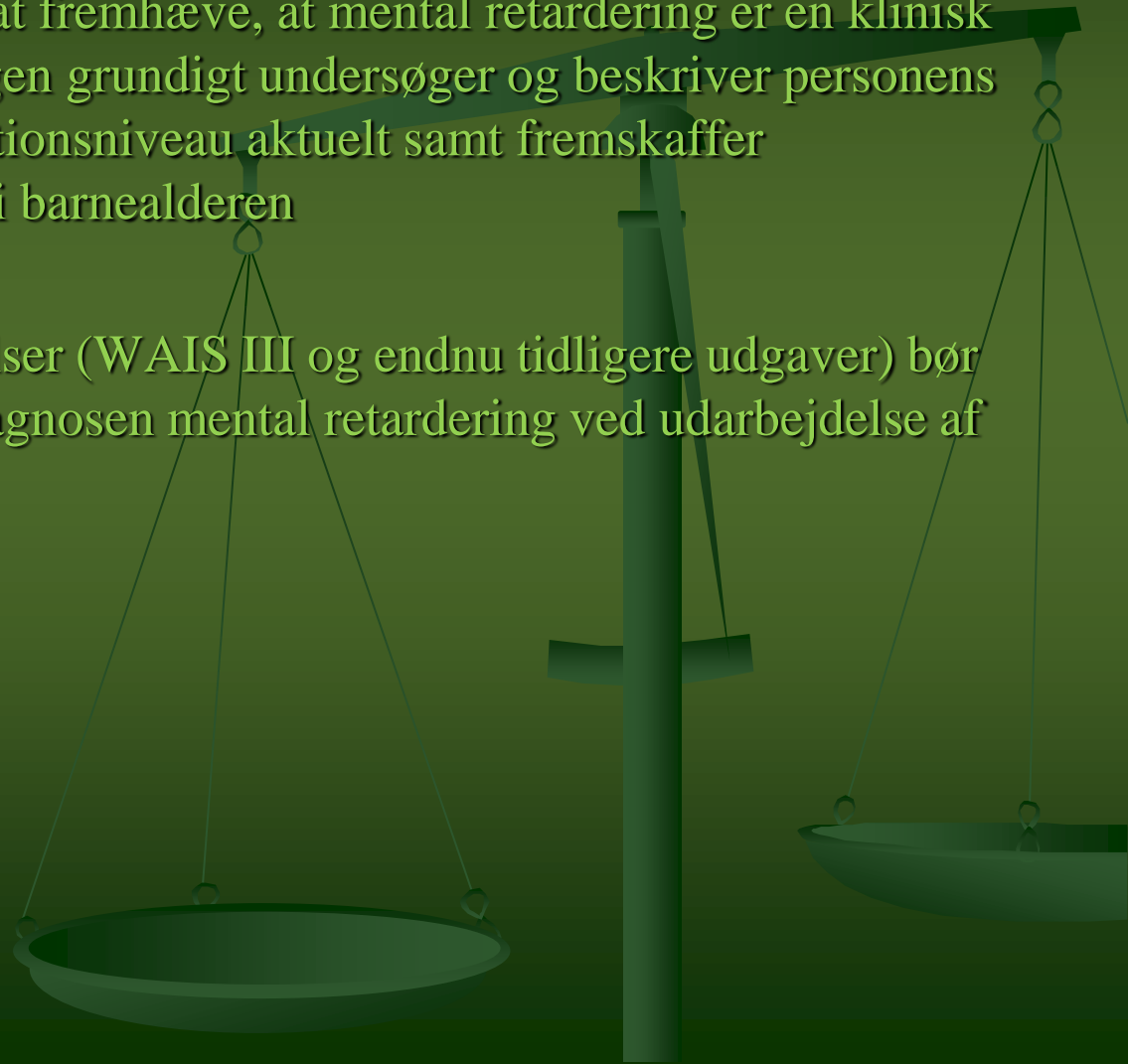
Retslægerådets praksis

- I en strafferetlig kontekst er vurderingen af om der er tale om mental retardering mere restriktiv end i almen klinisk praksis
- En enkelt parameter som total IQ ved en intelligenstag kan ikke alene afgøre, om en sigtet er omfattet af straffelovens § 16, stk. 2
- Beskrivelse af det praktiske og kognitive funktionsniveau, sammenholdt med resultatet af en intelligenstag, det om en person opfylder WHO ICD 10 kriterier for mental retardering.

Retslægerådets praksis

- Først og sidst er det vigtigt at fremhæve, at mental retardering er en klinisk diagnose, der kræver, at lægen grundigt undersøger og beskriver personens kognitive og praktiske funktionsniveau aktuelt samt fremskaffer oplysninger om funktionen i barnealderen
- Ældre intelligensundersøgelser (WAIS III og endnu tidligere udgaver) bør ikke lægges til grund for diagnosen mental retardering ved udarbejdelse af mentalerklæringer

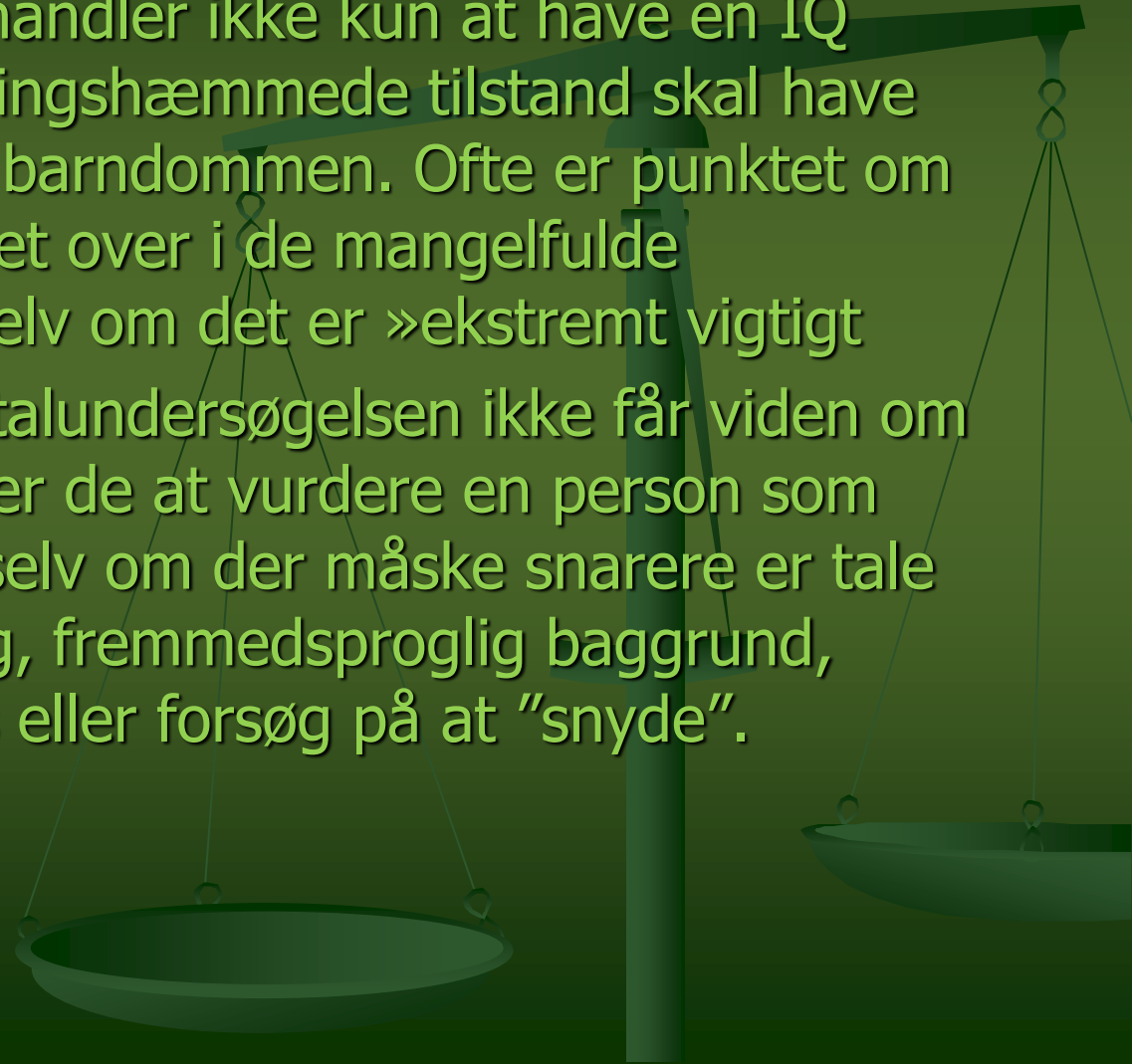
Medieomtale februar 2020

- Brist i op mod hver tredje mentalerklæring: Ordfører kalder det en skandale for retssikkerheden
- Retslægerådet frygter, at dømte i årevis har fået en straf på et fejlagtigt eller mangelfuldt grundlag, fordi kvaliteten af mentalerklæringer er for ringe.
- Det modsatte kan også ske: At normalt begavede kriminelle risikerer at blive anbragt på en institution for udviklingshæmmede – på ubestemt tid.

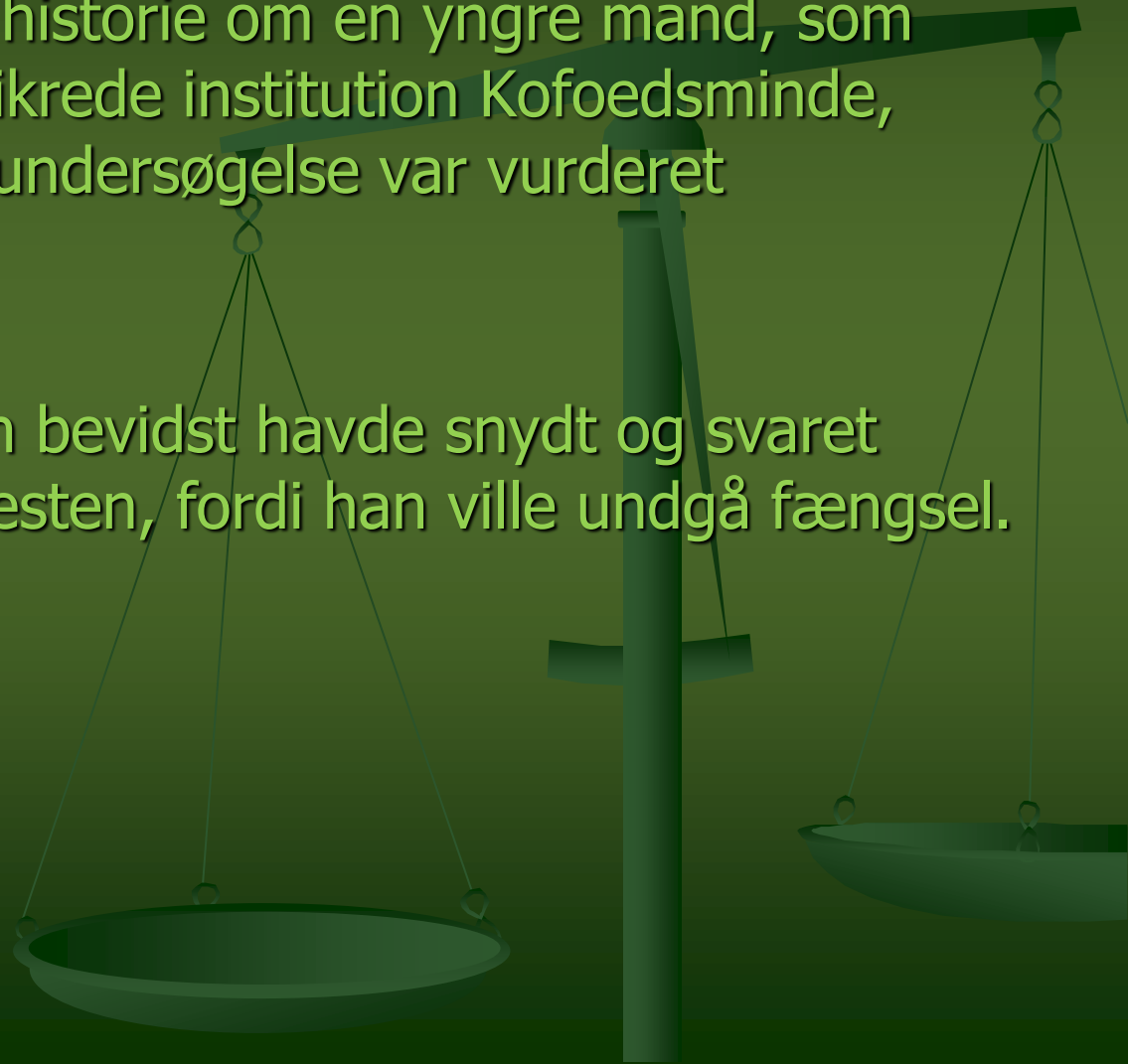
Medieomtale februar 2020

- Udviklingshæmning handler ikke kun at have en IQ under 70. Den udviklingshæmmede tilstand skal have været til stede siden barndommen. Ofte er punktet om barndommen sprunget over i de mangelfulde mentalerklæringer, selv om det er »ekstremt vigtigt
- Hvis holdet bag mentalundersøgelsen ikke får viden om barndommen, risikerer de at vurdere en person som udviklingshæmmet, selv om der måske snarere er tale om rusmiddelmisbrug, fremmedsproglig baggrund, ordblindhed, demens eller forsøg på at "snyde".

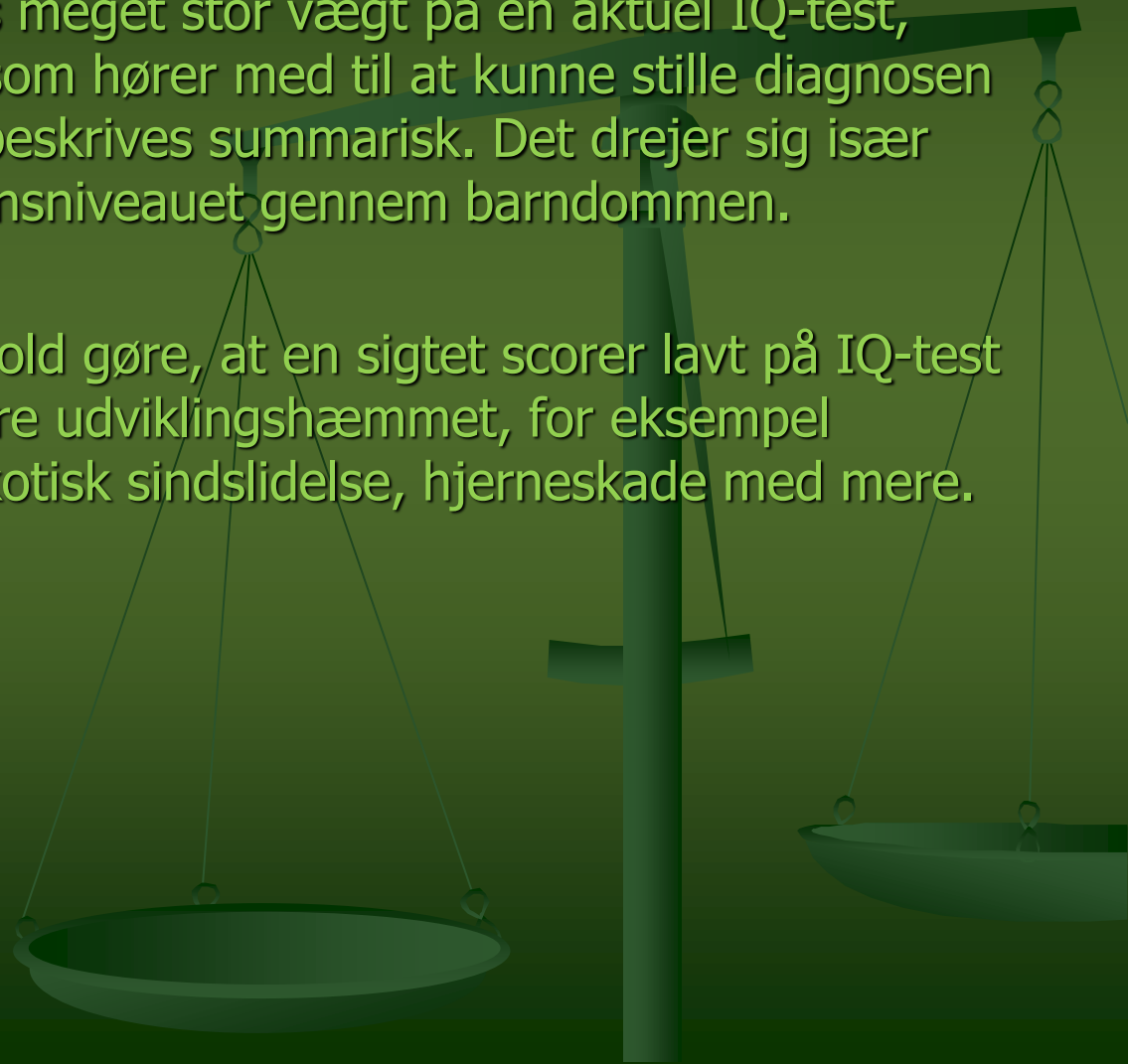
Medieomtale februar 2020

- I 2019 bragte DR en historie om en yngre mand, som var anbragt på den sikrede institution Kofoedsminde, fordi han ved mentalundersøgelse var vurderet udviklingshæmmet.
- Han hævdede, at han bevidst havde snydt og svaret forkert til intelligenstesten, fordi han ville undgå fængsel.

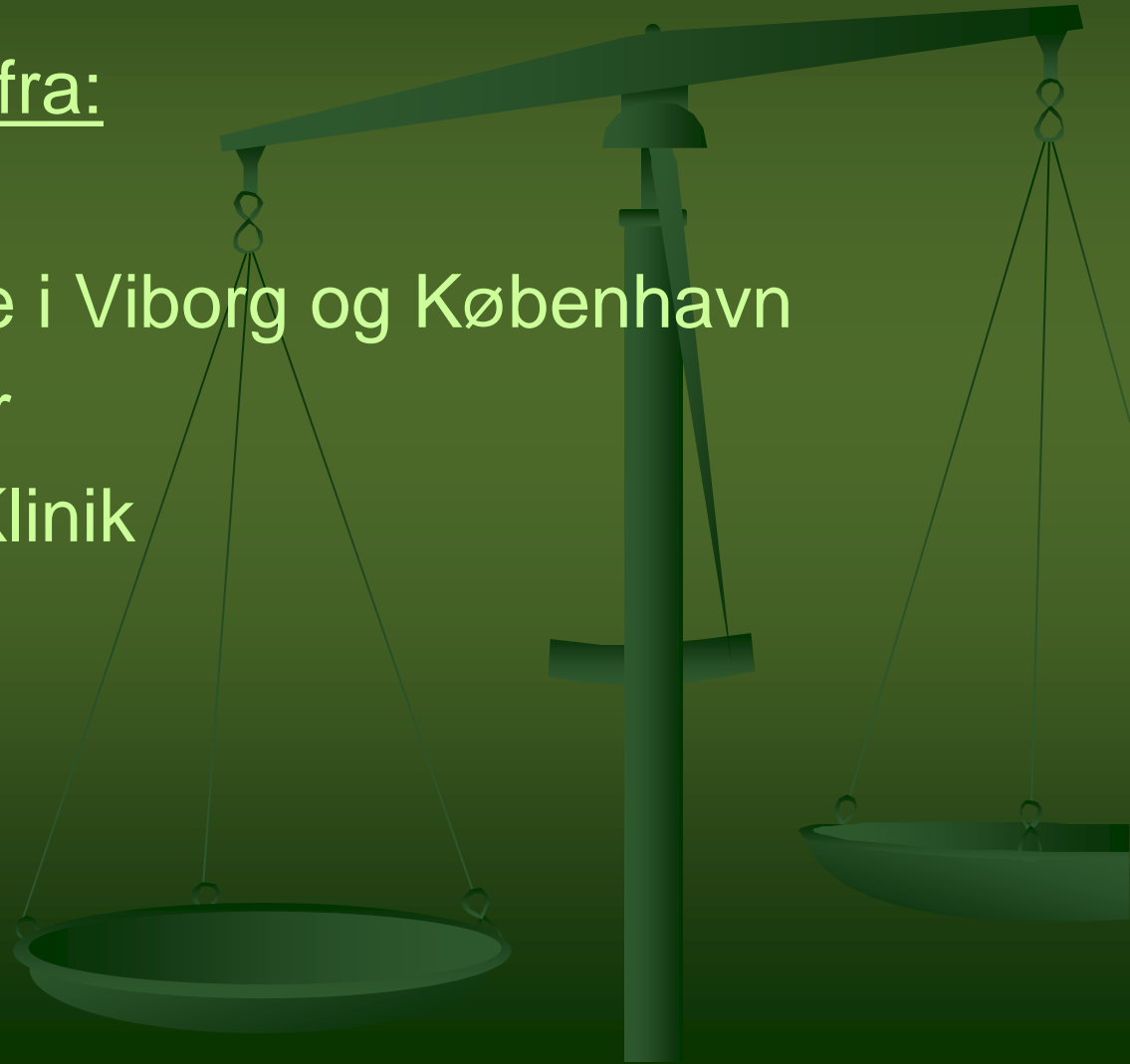
Medieomtale februar 2020

- Vi ser ofte, at der lægges meget stor vægt på en aktuel IQ-test, mens de øvrige forhold, som hører med til at kunne stille diagnosen mental retardering, kun beskrives summarisk. Det drejer sig især om beskrivelse af funktionsniveauet gennem barndommen.
- Desuden kan mange forhold gøre, at en sigtet scorer lavt på IQ-test uden af den grund at være udviklingshæmmet, for eksempel stofmisbrug, kronisk psykotisk sindslidelse, hjerneskade med mere.

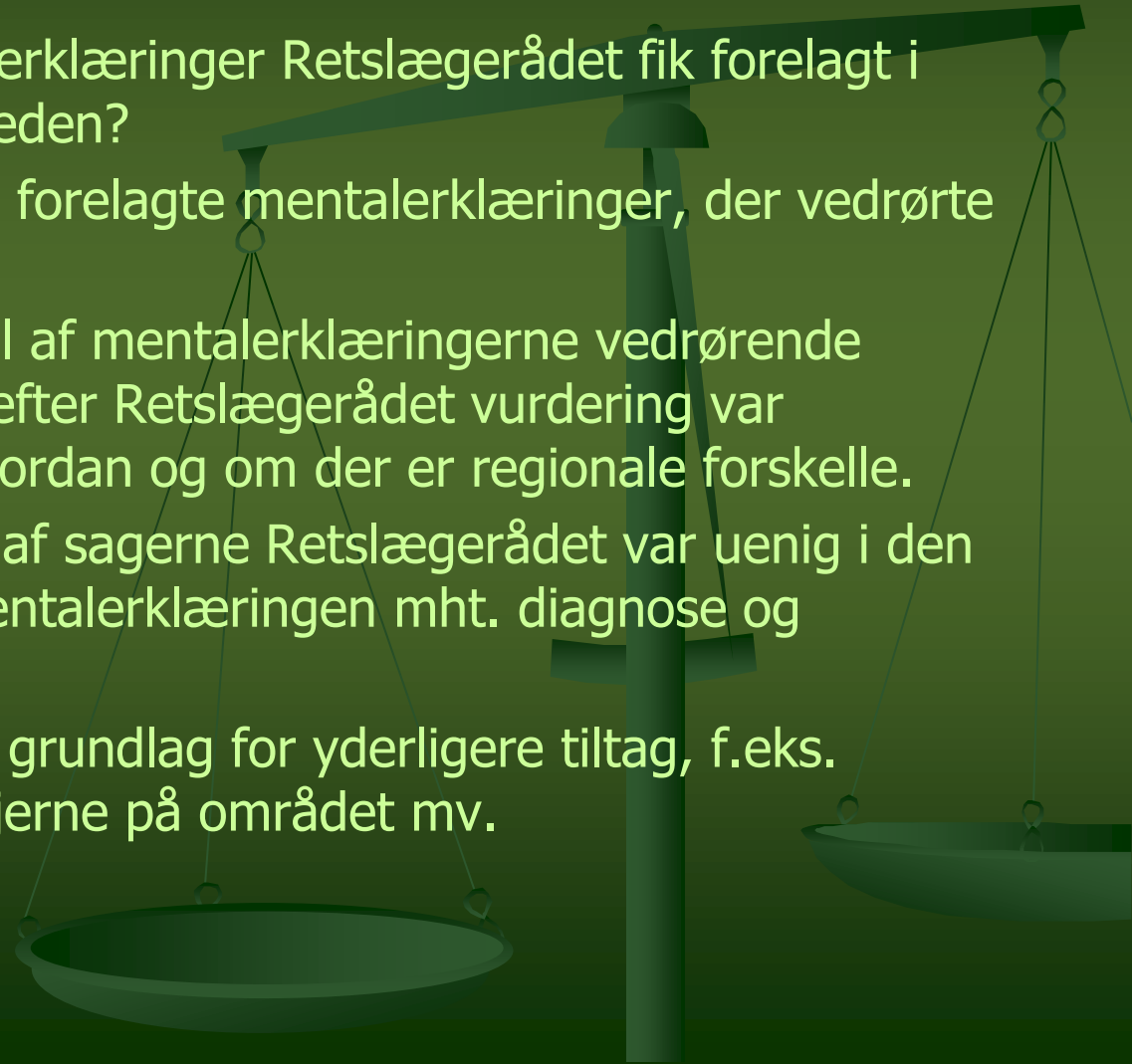
Første møde hos Rigsadvokaten 24. februar 2020

- Repræsentanter fra:
- Rigsadvokaten
- Statsadvokaterne i Viborg og København
- Danske Regioner
- Retspsykiatrisk Klinik
- Retslægerådet

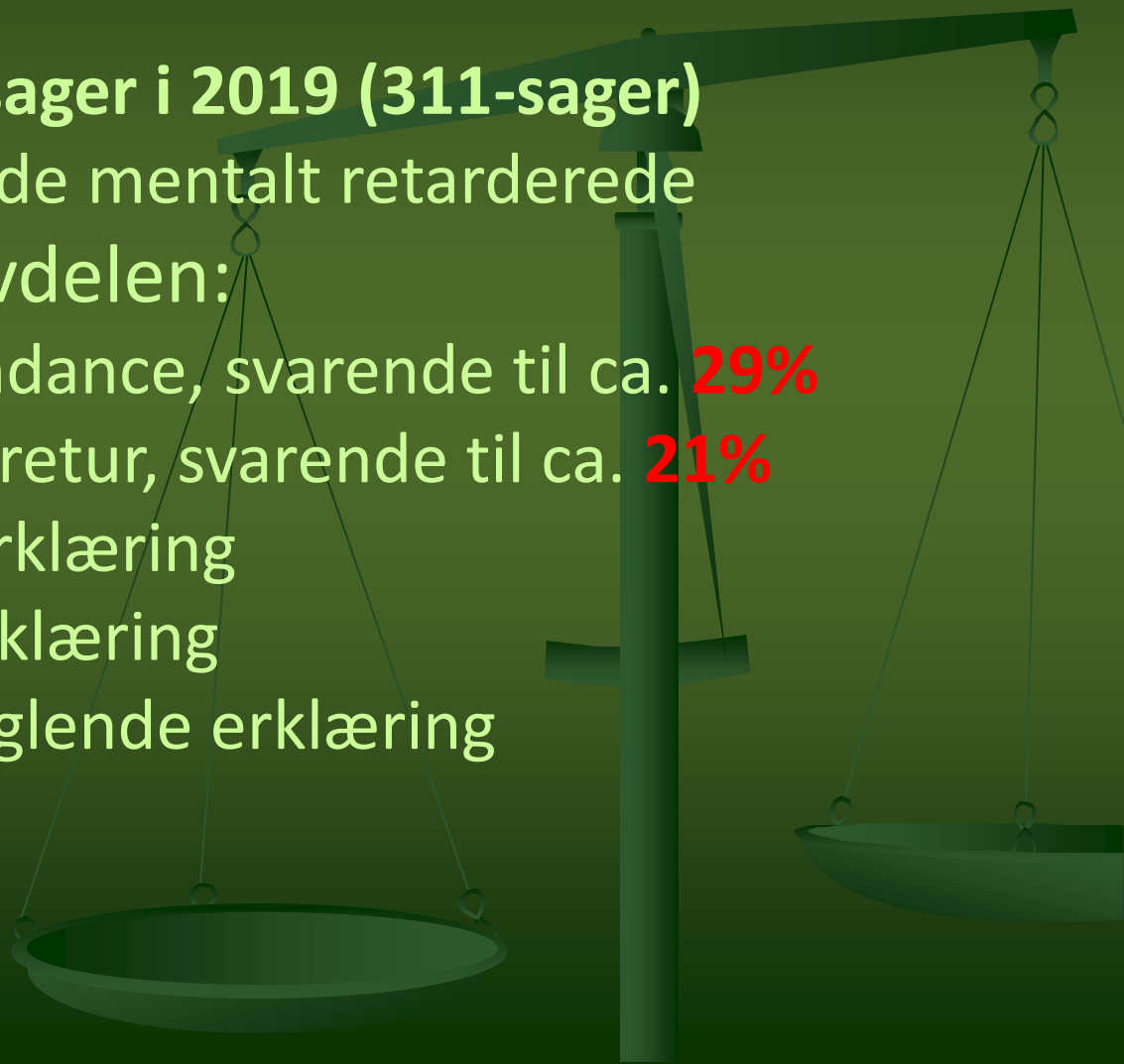
Spørgsmål fra Rigsadvokaten

- - Antallet af mentalerklæringer Retslægerådet fik forelagt i 2019 fra anklagemyndigheden?
- - Hvor mange af de forelagte mentalerklæringer, der vedrørte mentalt retarderede?
- - Hvor stor en andel af mentalerklæringerne vedrørende mentalt retarderede, der efter Retslægerådet vurdering var mangelfulde, herunder hvordan og om der er regionale forskelle.
- - I hvor stor en del af sagerne Retslægerådet var uenig i den oprindelige vurdering i mentalerklæringen mht. diagnose og sanktion.
- - Om der kan være grundlag for yderligere tiltag, f.eks. præcisering af retningslinjerne på området mv.

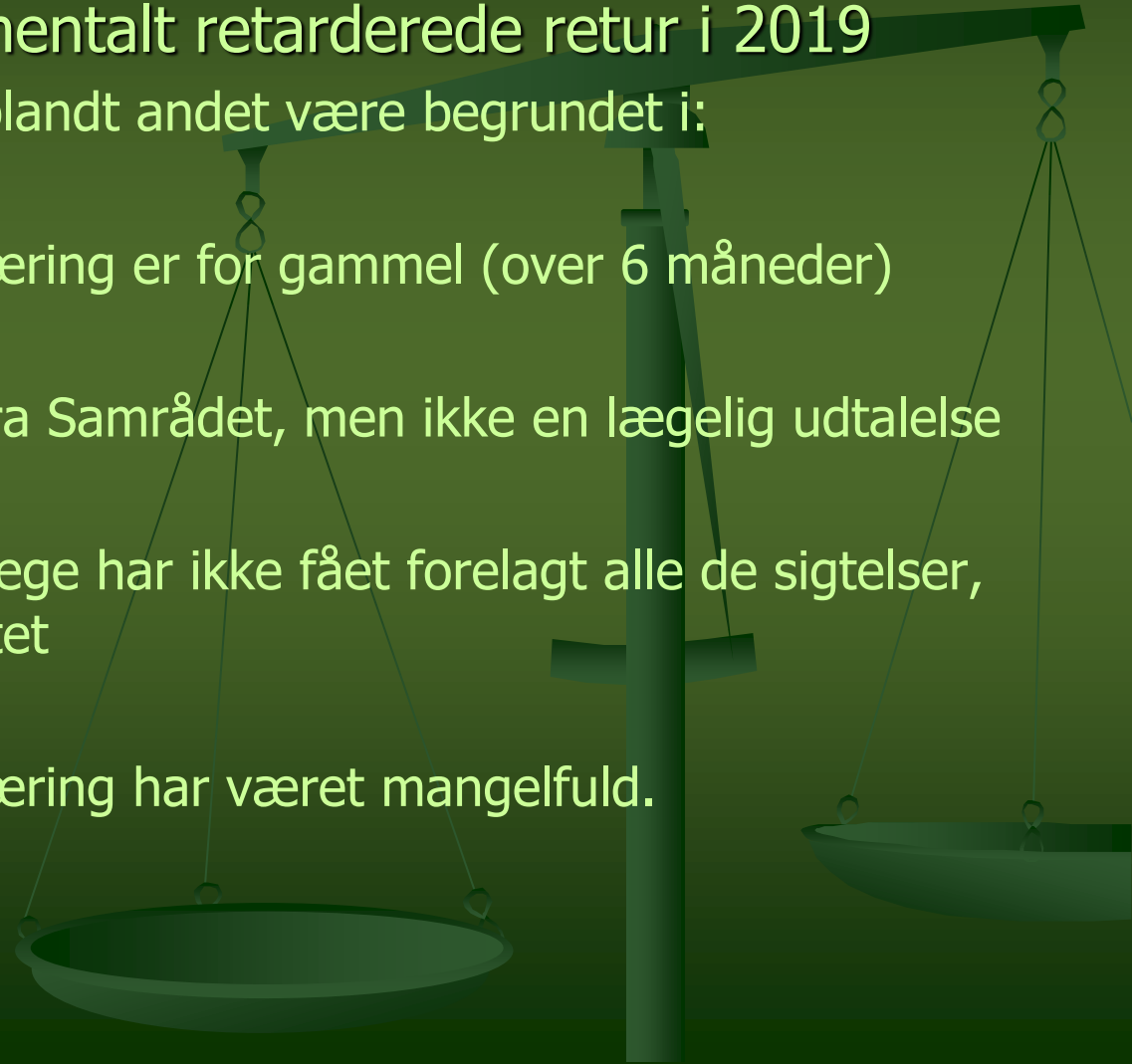
Retslægerådet: manuel optælling for 2019

- I alt **369 afsluttede sager i 2019 (311-sager)**
- **115** sager omhandlede mentalt retarderede
- ”problemer” i halvdelen:
- **33** sager i korrespondance, svarende til ca. **29%**
- **24** sager blev sendt retur, svarende til ca. **21%**
 - mangelfuld erklæring
 - for gammel erklæring
 - eller helt manglende erklæring

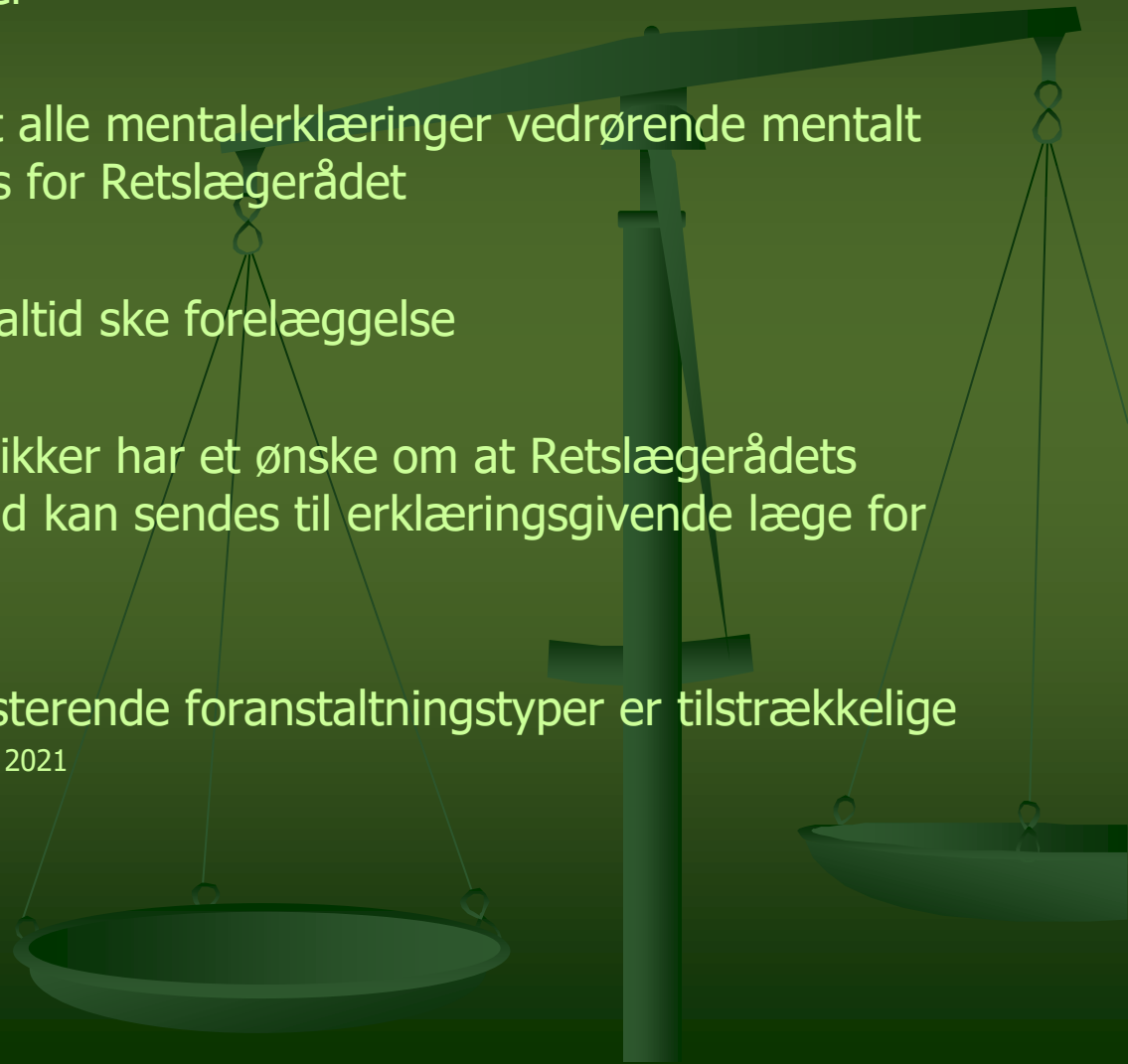
Med sagens tilbagesendelse..

- **24** sager vedrørende mentalt retarderede retur i 2019
- Returnering af en sag kan blandt andet være begrundet i:
 - 1) den vedlagte mentalerklæring er for gammel (over 6 måneder)
 - 2) der er alene fremsendt fra Samrådet, men ikke en lægelig udtalelse
 - 3) den erklæringsgivende læge har ikke fået forelagt alle de sigtelser, der fremgår af anklageskriftet
 - 4) den vedlagte mentalerklæring har været mangelfuld.

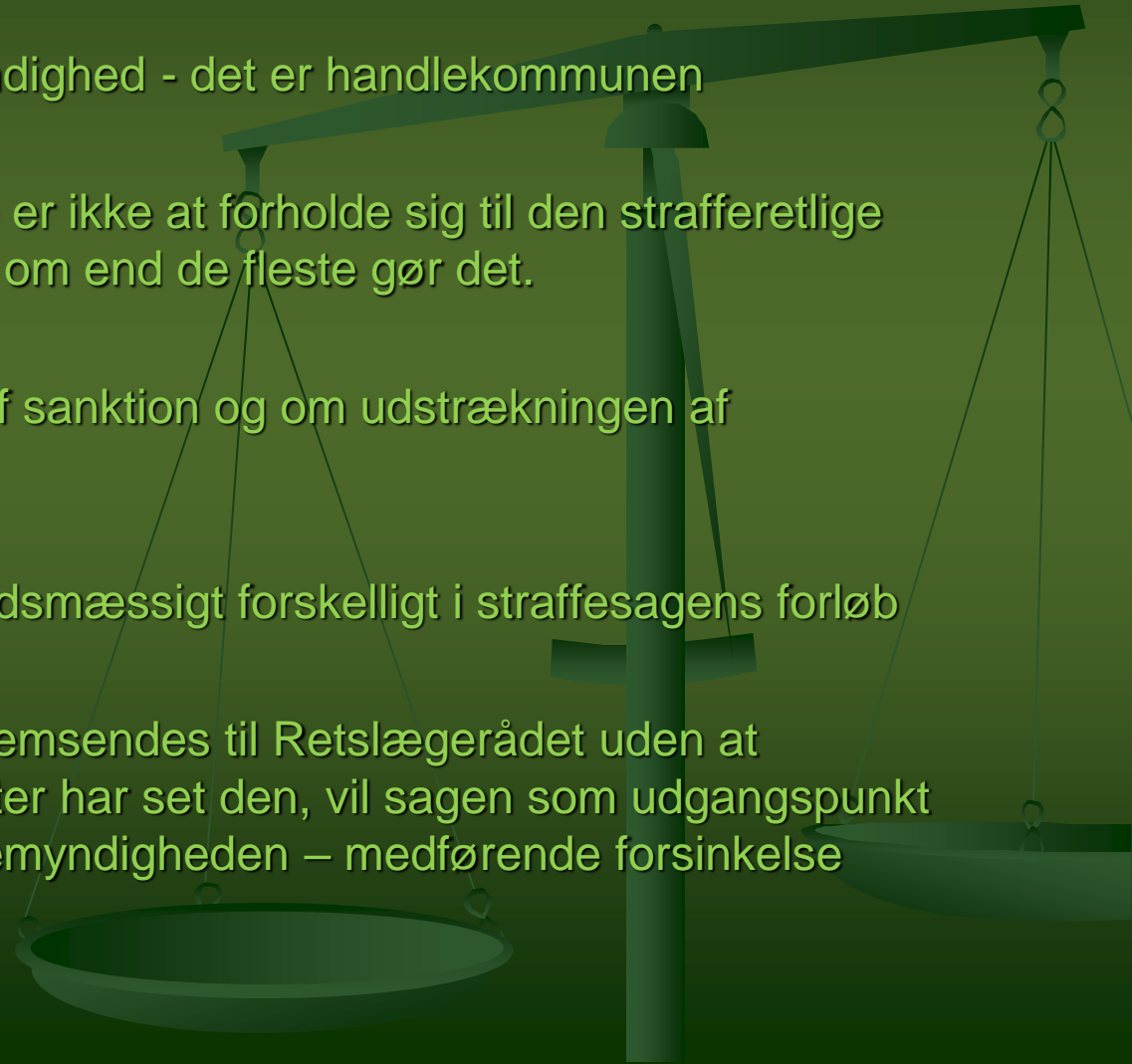
Sammenfattende

- Ikke markante regionale kvalitetsforskelle i mentalerklæringer fra de retspsykiatriske klinikker
- Ikke en målsætning, at alle mentalerklæringer vedrørende mentalt retarderede forelægges for Retslægerådet
- I tvivlstilfælde bør der altid ske forelæggelse
- De retspsykiatriske klinikker har et ønske om at Retslægerådets udtalelser fremover altid kan sendes til erklæringsgivende læge for læringspotentialet
- Kan overvejes om eksisterende foranstaltningstyper er tilstrækkelige
 - Se også Retslægerådets årsberetning 2021

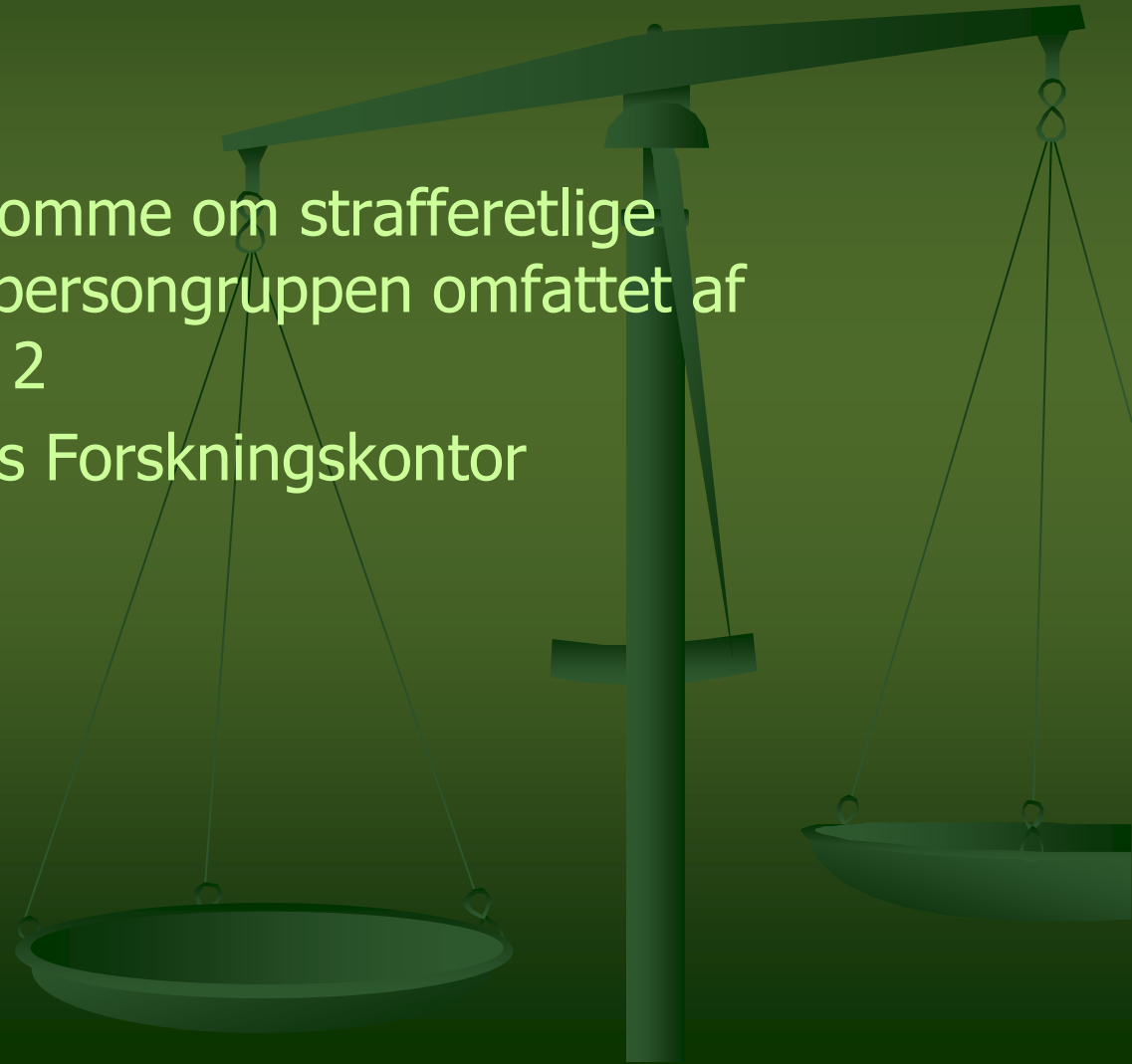
Samrådene

- Samrådet er ikke tilsynsmyndighed - det er handlekommunen
- Samrådets primære opgave er ikke at forholde sig til den strafferetlige indplacering af den sigtede, om end de fleste gør det.
- Det er derimod anbefaling af sanktion og om udstrækningen af foranstaltningsdom
- Høring af Samrådene ofte tidsmæssigt forskelligt i straffesagens forløb
- Hvis Samrådets udtalelse fremsendes til Retslægerådet uden at mentalobserverende psykiater har set den, vil sagen som udgangspunkt blive tilbagesendt til anklagemyndigheden – medførende forsinkelse

Nye foranstaltningsdomme i 2019

- I 2019 afsagdes **167** domme om strafferetlige særforanstaltninger til persongruppen omfattet af straffelovens § 16, stk. 2
- Kilde: Justitsministeriets Forskningskontor

Justitsministeriets forskningskontor 2020 nye foranstaltningsdomme

Nye foranstaltningsdomme i 2020 - Adobe Acrobat Reader DC (32-bit)

Filer Rediger Vis Underskriv Vindue Hjælp

Startside Værktøjer Nye foranstaltnings... x

8 / 18 125%

Tabel 2
Foranstaltningsdomme fordelt efter foranstalningens længstetid og de dømtes mentale tilstand, 2020.

	Psykisk syge		Mentalt retarderede		Mangelfuldt udviklede m.v.	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Ingen længstetid	261	51 %	55	44 %	40	41 %
1 år	0	0 %	1	0,8 %	0	0 %
2 år	0	0 %	1	0,8 %	0	0 %
3 år	2	0,4 %	16	13 %	1	1 %
5 år	246	48 %	51	41 %	57	58 %
I alt	509	100 %	124	100 %	98	100 %

Skriv her for at søge

22:18
27-09-2022

Justitsministeriets forskningskontor 2020 nye foranstaltningsdomme

Nye foranstaltningsdomme i 2020 - Adobe Acrobat Reader DC (32-bit)

Filer Rediger Vis Underskriv Vindue Hjælp

Startside Værktøjer Nye foranstaltnings... x

Tabel 4
Foranstaltningsdomme fordelt efter foranstaltningens art og længstetid for mentalt retarderede, 2020.

	Ingen længstetid	1 år	2 år	3 år	5 år	I alt
Tilsyn <i>uden</i> mulighed for anbringelse	0	1	1	16	0	18
Tilsyn <i>med</i> mulighed for anbringelse	30	0	0	0	46	76
Anbringelse på hospital/institution	16	0	0	0	2	18
Institution m. mulighed for midlertidig anbringelse i sikret afd.	8	0	0	0	3	11
Anbringelse i sikret afdeling/institution	1	0	0	0	0	1
I alt	55	1	1	16	51	124

Skriv her for at søge

22:15
27-09-2022

Justitsministeriets forskningskontor 2020 nye foranstaltningsdomme

Nye foranstaltningsdomme i 2020 - Adobe Acrobat Reader DC (32-bit)

Filer Rediger Vis Underskriv Vindue Hjælp

Startside Værktøjer Nye foranstaltning... x

16 / 18 75%

Tabel 8
Foranstaltningsdomme fordelt efter kriminalitetens art og foranstaltningens længstetid for mentalt retarderede, 2020.

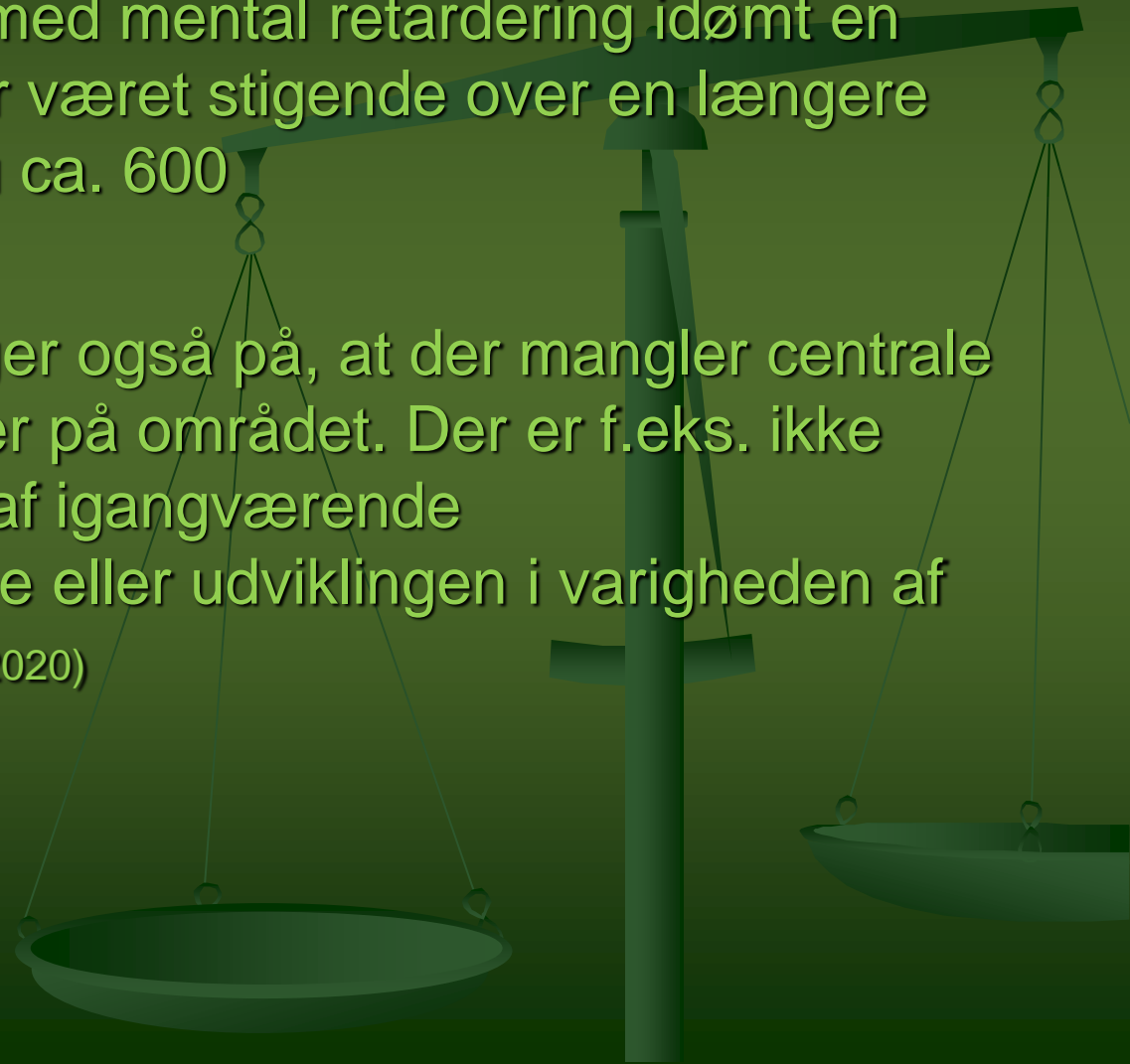
	Ingen længstetid	1 år	2 år	3 år	5 år	I alt
Voldtægt	3	0	0	1	0	4
Andet seksuelt forhold end samleje	0	0	0	0	1	1
Blufærdighedskrænkelse	2	0	0	0	0	2
Vold/trusler mod off. ansatte	24	0	0	3	20	47
Simpel vold	3	1	0	2	13	19
Grov vold	7	0	0	0	0	7
Brandstiftelse i øvrigt	7	0	0	1	4	12
Trusler	6	0	0	3	1	10
Tyveri	0	0	1	3	4	8
Roveri	2	0	0	0	0	2
Andre straffelovsovertrædelser	0	0	0	2	6	8
Særliglovslovsfortrædelser	0	0	0	1	2	3
I alt	55	1	1	16	51	124

Skriv her for at søge

DAN 22:17 27-09-2022

Hvor mange domfældte?

- Antallet af personer med mental retardering idømt en særforanstaltning har været stigende over en længere årrække og udgør nu ca. 600
- Ombudsmanden peger også på, at der mangler centrale statistiske oplysninger på området. Der er f.eks. ikke kendskab til antallet af igangværende foranstaltningsdomme eller udviklingen i varigheden af dommene (Temarapport 2020)

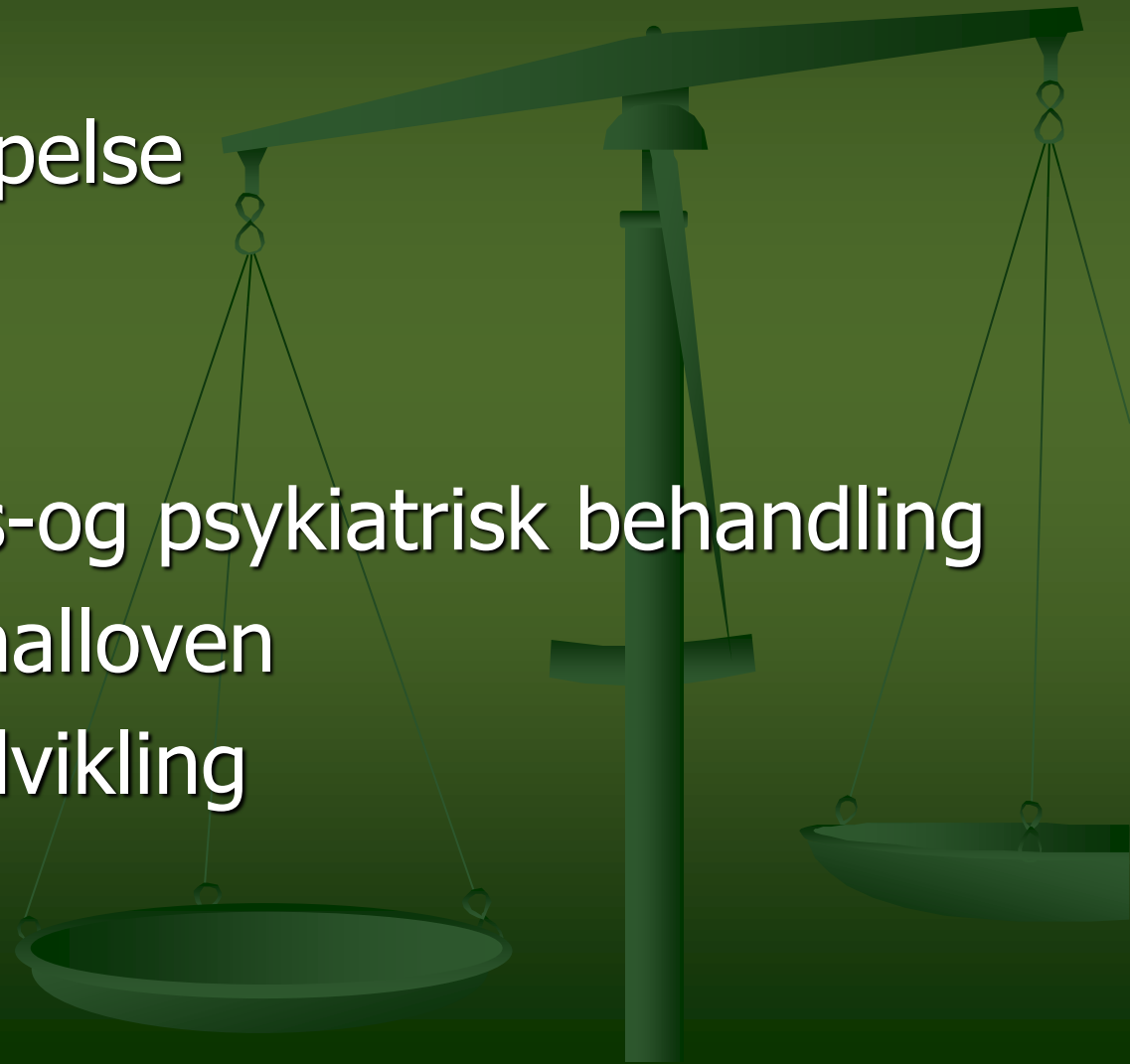
Ligestillet - 24-årig mand, ildspåsættelse

Retslægerådet finder A præget af autistisk forstyrrelse tillige med lavt intelligensniveau, således at hans tilstand for en samlet betragtning er ligestillet med mental retardering af lettere grad. Han findes således FORMENTLIG omfattet af straffelovens § 16, stk. 2, med sikkerhed af § 69

- Retslægerådets voterende diskuterede herefter, om man skulle anbefale, at A anbragtes på psykiatrisk afdeling eller på institution for mentalt retarderede for at imødegå denne risiko.
- Den fremherskende opfattelse var, at med en IQ sv.t. midt i sinkeområdet og relativt svær autisme, hvor A krævede omfattende socialpædagogisk støtte for at klare dagligdagen, ville han trods sine særlige egenskaber (fx brug af computer) være bedst placeret på en institution for mentalt retarderede
- Social kompetence indgår således også som et aspekt af normal begavelse jf. ICD-10
- Hertil kommer, at der ikke sås at være sikre psykiatriske behandlingsmuligheder, og at han bl.a. pga. sin store støjoverfølsomhed og manglende sociale kompetencer kunne reagere meget u hensigtsmæssigt konfronteret med miljøet på en psykiatrisk afdeling.

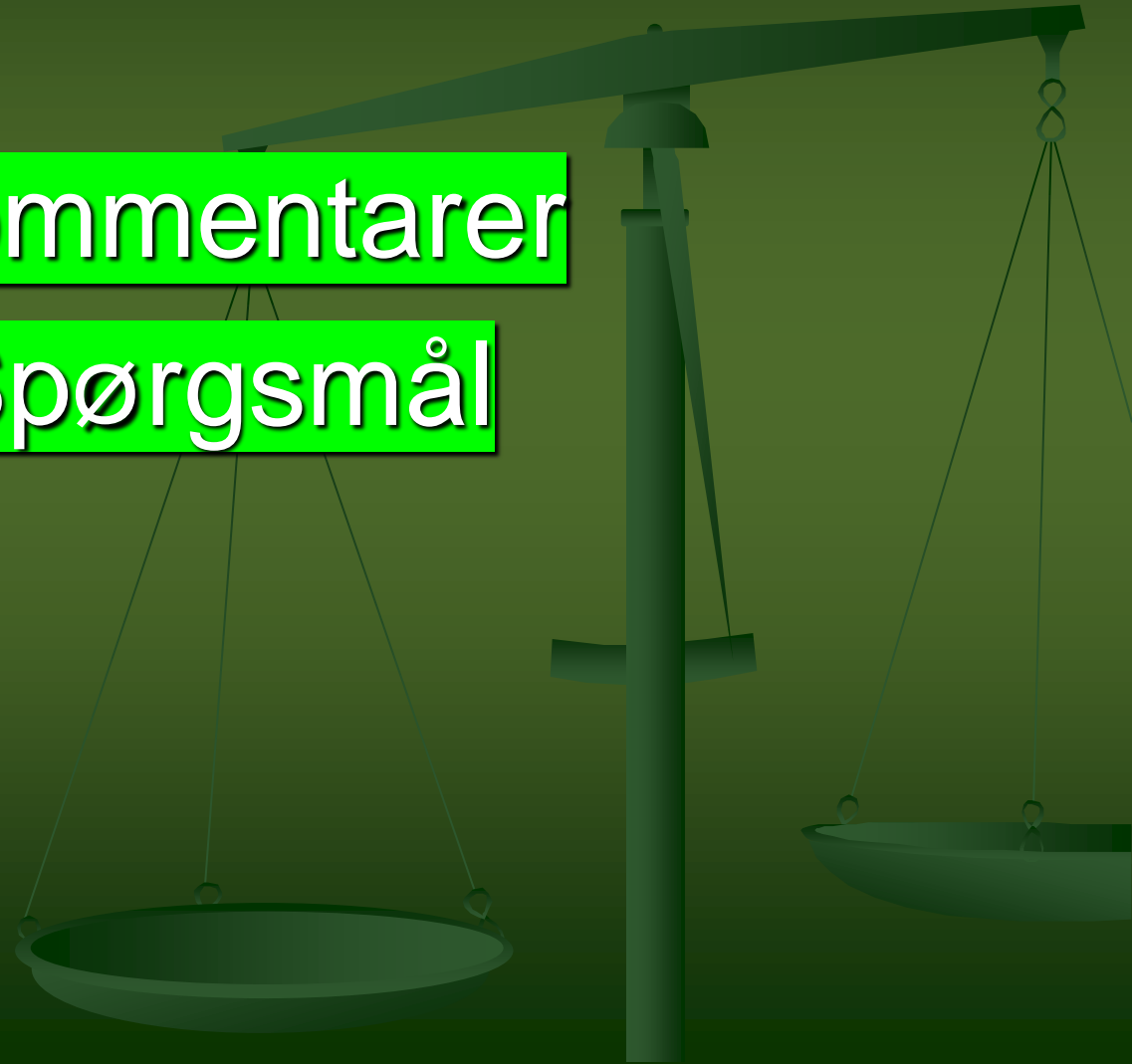
Og hvad med

- Ny kriminalitet
- Skærpe- lempelse
- § 69 gruppen
- Samrådene
- Vilkår, misbrugs-og psykiatrisk behandling
- Grønland Kriminalloven
- Forskning og udvikling

Tak for ordet

- Kommentarer
- Spørgsmål

Forskning

- Udviklingshæmning og misbrug, Region Midtjylland, Anders Gimbel, 2012
- Domfældte Udviklingshæmmede – Data og fortællinger, Region Midtjylland, Anders Gimbel, 2018
- Mellem topstyring og improvisation, standardiserede metoder til voldsforebyggelse og konflikthåndtering i den socialpædagogiske indsats med domfældte udviklingshæmmede, Søren Holst, Phd-afhandling, 2018

